

عبای وحدت پیامبر

مسعودادیب

بودند که در مناقص کوچک شهرداری یا در بیابان‌ها به صورت پراکنده زندگی می‌کردند. حتی سساکنین شهرهایی مثل مکه، یثرب و طائف– که جزو شهرهای مهم آن زمان شبه جزیره به حساب می‌آمدند– چند قبیله در کنار یکدیگر بودند و زندگی شهرنشین در معنای متداولی که فهم می‌شود وجود نداشت. به بیانی دیگر تنها شکل ظاهری این مراکز همانند شهر بود اما روابط قبیله‌ای و عشیره‌ای بر شهر حاکم بود و سلسله مراتب و نظام اداری مشخصی برای اداره سیاسی وجود نداشت. به همین خاطر نبود یک نظام اداری کارآمد و مشخص در جامعه آن زمان عربستان باعث شد در شهر به جای روابط سیاسی، نظام‌های مشورتی وجود داشته باشند. روحیه قومیت‌گرا و عشیره محور مردم مکه تا زمانی که حضرت در آنجا حضور داشتند ادامه یافت و باید یادآور شد پیامبر اسلام در چنین فضای پیام آور توحید، انصاف، عدالت، محبت و احترام به انسان‌ها و رفتار مسالمت‌آمیز بودند. در حقیقت دعوت رسول‌الله پاسخ‌و‌واکنشی به خشونت جامعه عربستان بود.

آوازه منش والای پیامبر به گوش مردم یثرب رسید و آنها امیدوار شدند با حضور ایشان نژادهای اجتماعی پایان یابد و فضای برتنش داخلی این شهر سامان پیدا کند و رسول خدامندی وحدت میان نژوهای متضاد اجتماعی شود. این امید به وحدت پیامبر اسلام منبب شد‌از ایشان برای حضور در یثرب دعوت به عمل آید. عزیمت پیامبر از مکه به یثرب سراسر آغاز عقد نخستین پیمان مدنی بود. بر اساس این پیمان توافق شد تا از پیامبر(ص) همانند خانواده خودشان محافظت کنند و روابط قبیله‌ای و طایفه‌ای کنار گذاشته شود. از این قرارداد می‌شود به عنوان نخستین پیمان مدنی و به تعبیری دولتی یاد کرد. حضور پیامبر در یثرب (مدینه) باعث ایجاد پیوند دوستی میان مجموعه اعراب مسلمان و یهودی شد که با این کار حضرت زمینه‌های نوعی نظام و قرارداد اجتماعی را ایجاد کردند تا ذیل آن همه بتوانند در کنار یکدیگر در شهر مدینه زندگی کنند. البته باید در نظر داشته باشیم، دولت در معنایی که امروز تصور می‌شود یا شکلی از حکومت‌داری که در دوره بنی‌امیه و بنی‌عباس وجود داشت، تجزیه نشد. بلکه پیامبر(ص) به دلیل محبوبیت و اقبالی که در میان مردم داشتند به عنوان داری امین و صالح مورد قبول همگان بودند. به بیان دیگری، رهبری رسول، رهبری نژوهای اجتماعی را عهدمدار می‌شوند و پیامبر اسلام نیز از این فرصت برای ابلاغ شرایط تبلیغ دین خوداستفاده کرد.

پیامبر در ابلاغ وحی، باورهای قبیله‌گرای را رد کردند و در عوض آن جامعه را با ارزش‌های برابری انس دادند و کم‌کم اهمیت تعلقات عشیره‌ای رنگ باخت و اخلاق به عنوان بنای فضیلت انسان‌ها دانسته شد. به بیانی دیگر به جای توجه به قبیله فرد به فردیت و انسانیت‌او ارج نهاده شد. پیامبر(ص) در زمان حیات‌شان به دنبال نغی نگاه طبیعتی بودند اما همین ارزش در مردم آن زمان درونی نشد و با رحلت ایشان نگرش طبقاتی مجدداحیا شد حتی که شورش عمومی در پی عمیق شدن شکاف‌های طبقاتی در جهان اسلام به وجود آمد تا جایی که خلیفه‌سوم در جریان شورش شام کشته شد و تلاش‌های امیرالمومنین هونوستن‌فضا آرازم کند.

بنابر شواهد تاریخی و اعتقادی شیعیان، رسول‌خدا(ص) تمهیداتی را اندیشیده‌بودند تا پس از رحلت‌شان، زعامت جامعه اسلامی در اختیار کسی که بالاترین صلاحیت را داشته باشد، قرار بگیرد و از نظر شیعیان عدم تحقق این پیش‌بینی بر آینده جهان اسلام تاثیر گذاشت و همین امر موجب شد پس از رحلت پیامبر(ص) سمت و سوی مسیر جامعه عوض شود، زیرا هنوز ارزش‌های پیامبر در جامعه نهداربنه نشده بود و خرافه و باورهای سنتی و عادات غلط همچون آتش زیر کبابستر، با رحلت پیامبر اسلام و کنار گذاشته‌شدن حضرت علی(ع) شعلهور شد و با رحلت پیامبر روحیه قبیله‌گرایی مجددا ظهور پیدا کرد و نگرش بسزرگان عرب به زمامداری عقب‌گردی جدی دارد چرا که بر خلاف آنکه می‌باید نظام اسلامی صلاحیت و شایستگی است و شرط سنی مدخلیتی ندارد، اما با رحلت پیامبر دوباره ارزش‌های پیشین به عنوان مینا و معیار می‌شود و این تغییر رویکرد جدل‌هایی پیشین قبیله‌ای برای کسب قدرت‌را زنده کرد. همچنین مسأله حل‌حلت پیامبر شوق فرماندهان به گسترش فتوحات دوباره زنده شد و با رحلت ایشان، خلفا جز امیرالمومنین(ع) به دنبال گسترش مرزهای اسلام رفتند، این تصمیم سیاسی و استراتژیک، سرشونت چواریفیا و تاریخ و آینده اسلام را عوض کرد.

تا زمان حیات پیامبر، باب نزول قرآن کشوده و هنوز فرآیند وحی به اتمام نرسیده بود و جامعه سوالات و ابهامات خود را از شخص پیامبر می‌پرسیدو قرآن نیز یکی از ماموریت‌های پیامبر را تبیین وحی معرفی می‌کند، اما بعد از رحلت پیامبر، آن طوره که حضرت رسول معین کرده بود تا بود تفسیر و توضیح اسلام توسط امیرالمومنین(ع) انجام شود، اما این موضوع به دلیل مسائل سیاسی محقق نشد. حضرت علی(ع) در آن زمان مرجع تفسیری بزرگان سیاسی بودند هر چند به دلیل خصومت و اغراض سیاسی مانع از تبدیل شدن حضرت به چهره‌ای سیاسی می‌شدند. کنار گذاشتن حضرت علی در شرایطی است که هر چه از وفات پیامبر دور می‌شود احتیاج‌مان به تفسیر قرآن بیشتر افزایش پیدا می‌کند چرا که با گسترش مرزهای جغرافیایی جامعه اسلامی مسائل جدیدی مطرح می‌شود که نیاز به تفسیر قرآن را دوچندان می‌کند و اما این در شرایطی است که خلیفه دوم به پیانه منع نگارش هر آنچه غیر از قرآن، از تدوین احادیث پیامبر هم جلوگیری کردند. این تصمیم خلیفه‌دوم باعث می‌شد دسترسی مردم به سنت پیامبر محدود شود و مسیره پیامبر در اختیار نسل‌های بعدی جامعه‌اسلامی قرار نگرفت.

سیاست‌نامه

گفت‌وگو

امت اسلام و پیامبر (ص)

در گفت‌وگو با عبدالله ناصری

پیام آور اخلاق

بامداد لا جور دی

در باره جایگاه و منش پیامبر در تاریخ اسلام سخن‌های بسیار رفته است. بدون تردید امروز همه مسلمانان خود را متعهد و مومن به تداوم میراث و سنت و کتاب پیامبر می‌دانند یا این وجود نماید از اهمیت شخصیت پیامبر به عنوان یک منادی رحمت و اخلاق در جامعه عربستان غافل شد. فیض حضوری که با میلاد ایشان آغاز شد.

عبدالله ناصری، پژوهشگر تاریخ اسلام در این گفت‌وگو به تحلیل جغرافیایی سیاسی سرزمین‌های اسلامی و اسلام سیاسی در پیش و پس از حیات پیامبر (ص) می‌پردازد که در ادامه می‌آید.

از نظر شما مهم‌ترین ماموریت پیامبر (ص) در زمان حیات‌شان چه بود؟

وجه شاخص مانیفستی که پیامبر (ص) از جانب خدا برای ابلاغ آن مأمور شده بود، گفتمان انسان‌سازی و رشد اخلاقی انسانی و هدایت انسان‌ها به سمت و سوی اخلاق بود؛ پیامبر (ص) مبعوث گردید تا اخلاق انسان را کامل کند. هرچند در این باره بسیاری از سنگترایان این پرسش را به میان می‌کشند که اساسا اخلاق ذیل دین قابل طرح است یا نه؛ و همین اشکال را نواندیشان دینی تراویزه دیگری و به‌زبان دیگری مطرح می‌کنند. اخلاق امری فرادینی است، اما آموزه‌های دینی می‌گویند که نه تنها اخلاق بلکه اصولی مانند عدالت که عمدتا پیشادینی هستند در گفتمان قرآن قرار دارند. به همین جهت پیامبر(ص) می‌گویند من برای اتمام مکارم اخلاقی آمده‌ام، البته قرآن نیز در آیات متعددی این را هبرداره پیامبر(ص) ابلاغ می‌کند و خطاب به ایشان می‌فرماید، تو پیامبر اخلاق هستی. این بر همه روشن است، اگر خدا اراده می‌کرد می‌خواست همه را مسلمان و امت واحدی رایجاد کند و همه را به ایمان وامی‌داشت. تعبیری که از این مهم می‌توان داشت این است که برخلاف نظر کسانی که مبتنی بر فهم سنتی خودشان، کثرت‌گرایی را در گفتمان دینی نفی می‌کنند، نص صریح آیات قرآن و سایر پیامبر(ص) نشان می‌دهد، تکثر به اشکال مختلفی پذیرفته شده‌است. به همین ترتیب در سیره پیامبر (ص) نیز دیده می‌شود، وقتی پیامبر (ص) از مکه به مدینه هجرت کردند، ایشان وعلا ساختار قبیلگی را به امت واحد تبدیل کردند و در پی آن مروج ارزش‌های اخلاقی و انسانی مانند برابری بودند و مردم را به وانهادن ارزش‌های قبیله‌ای در جامعه عرب تشویق می‌کردند.

آیا پیامبر (ص) برای نیل به این هدفش نیاز به ابزار سیاسی داشت؟
در این مورد هم برخلاف تعبیر برخی سنت‌گرایان دینی یا منت‌گرایان دینی که اصرار دارند در مدینه پیامبر (ص) تشکیل حکومت داده است باید گفت پیامبر در مدینه به هیچ‌وجه ملزم به تشکیل حکومت دینی نبود، بلکه زمانی که ادامه حضور پیامبر در مدینه سیاسی اجتماعی ممکن نبود ایشان تصمیم گرفتند به مدینه بروند. وقتی پیامبر اسلام (ص) وارد مدینه شدند، با یهودیان و بت‌پرستان شهر به عنوان دو گروه بزرگ که وجودش موجب آزار و تنش بود، مواجه گردید و این تغییر رویکرد پیامبر را به چالش کشید و این امر به جامعه آن زمان مدینه حائز اهمیت است. حضرت محمد(ص) با یهودیان و بت‌پرستان پیمان‌نامه شهروندی می‌بندد و نکته قابل توجه آن است که ایشان در هیچ کدام از بندهای این پیمان‌نامه آنان را ملزم به پذیرش اسلام نمی‌کنند. در عوض تاکید بر این است که اگر آن‌ها در آیین خود آزادند و تنها باید بابت خدمات و ایمنی‌ای که استفاده می‌کنند، مالیاتی بپردازند. لذا مادامی که آنها این پیمان را زیر پا نگانگناشتند، پیامبر چیزی را بر آنها تحمیل نکرد.

هر چند فریض از همان سال دوم حملاتی را انجام داد و یهود نیز در جنگ‌های خیبر و احزاب پیمان را شکست و پیامبر (ص) ناچار شد با آنها برخورد کند. حتی پیامبر در این جنگ‌ها هم اصرار داشتند به خارج از مدینه بروند تا کشور گشایی در اسلام تاریخی و سنت تاریخی مبنای آموزه‌های دینی وارد و سپس در متون تاریخی، تفسیری، حدیثی و قانونمند و قاعده‌مند می‌شود، و عموما اهل تسننن که طی چهارده قرن قدرت را در اختیار داشتند، مانیفست جدیدی از اسلام تاریخی را تولید و منتشر می‌کنند که حاوی مضامینی مبتنی کشور گشایی است.

بنابراین پارادامی که پیامبر (ص) به عنوان اسلام معیار تکلیف کرد این بود که خداوند هیچ‌گونه تکلیفی برای اسلام و ایمان آوردن معین نکرده است، بلکه پیامبر (ص) فقط مأمور ابلاغ بوده‌اند. پیامبر اسلام (ص) به دنبال آن بودند مسیری را برای مردم مشخص کنند و نشان دهد صلح و رستگاری تنها در پذیرفتن راز اسلام است. به همین دلیل ماهیت جنگ‌های پیامبر فدایی بود- البته جنگ بدر تحلیل دیگری دارد که باید در فرصتی جداگانه به آن پرداخته شود- بنابراین پیامبر (ص) فقط به دنبال ساختن و رشد و بلوغ انباش بودند.

بعد از رحلت پیامبر چه اتفاقی رخ می‌دهد؟

Info@etemadnewspaper.ir

سه‌شنبه ۱۴ آذر ۱۳۹۶، ۱۶ ربیع‌الاول ۱۴۳۹، ۵ دسامبر ۲۰۱۷، سال پانزدهم، شماره ۳۹۶۹

دانیال شایگان اعتماد

در تاریخ اسلام با رحلت پیامبر (ص) وارد گفتمان دیگری می‌شویم اگرچه این چرخش گفتمانی در دوره خلیفه اول کامل تجلی پیدا نمی‌کند ولی در دوره خلیفه دوم این ساختارهای چرخش گفتمانی شکل می‌گیرد. در این دوره برای آنکه بتوانند بر امر سیاست متولی شوند و آن مسیری که در سقیفه شکل گرفته بود با استحکام بیشتر ادامه پیدا کند ساختارهای اداری جدیدی را بنیان‌گذاری کردند یا به تعبیر برخی نواندیشان دینی نهاد دینی، اسلام سیاسی را شکل دادند.

در این دوره بر اساس برداشت‌هایی که از رفتار و سنت پیامبر (ص) ساخته شده بود، به تدریج منش و روش واحدی برای اداره جامعه تجویز شد و از اینجاست اسلام تاریخی ظهور و بروز پیدا می‌کند- جز دوره حضرت امیر (ع) که مستثنی است- حتی در دوره حضرت امیر(ع) باید توجه داشت در جامعه‌ای که امیر المومنین(ص) بر آن حکم می‌کند جز اقلیت محدودی که با گفتمان نبوی آشنایی دارند اکثریت جامعه به دنبال بازگشت به عقب- یعنی دوران جاهلی- هستند و هرچند گفتمان امام علی(ع) در تداوم پیامبر (ص) قرار دارد اما اکثریت تحت تاثیر بازگشت به دوران پیش از پیامبر (ص) قرار گرفته بودند به همین خاطر امام (ع) تمساک دغدغه ۵ ساله‌اش به درون جامعه مسلمان شده فکر می‌کند و هیچ نوع عملیات برون مرزی از سوی ایشان نمی‌بینیم بلکه تمام جنگ‌های حضرت، با مخالفین و معارضین داخلی است. هر چند تمام تلاش امام بر این است که جنگی داخلی نیفتد اما در نهایت جنگ‌های رخ می‌دهد و غاصبان روند خلافت چهره جدیدی از سلطنت اسلامی یا حکومت مروثی را بنیان گذاشتند و با امام در گیر شدند و امام علی(ع) نیز حملات آنها را پاسخ می‌داد. غلبت غنیمت و شیخون‌ها و نبردهای نامنظمی که از جانب دشمنان امام صورت می‌گرفت از جمله این اقدامات است که در آنها هجمه و حمله از جانب دشمنان امام علی(ع) صورت می‌گرفت و ایشان در موضع دفاع قرار داشت.

اما بعد از رحلت پیامبر اسلام(ص) شاهد گسترش جغرافیایی اسلام و تعدد فتوحات هستید، به نظر می‌رسد عامل بارز رنده اعراب برای این فتوحات پیامبر اسلام(ص) بوده‌اند؟

جز در دوره ۵ ساله پایانی عصر خلفای راشدین که هیچ میلی به فتح سرزمین‌های جدیدی وجود نداشت در دوره‌های پیش و پس از آن فتح سرزمین ابزار برای تأمین معیشت و غنایم می‌شود و فتوحات جنبه اقتصادی پیدا می‌کند. مخصوصا برای اعراب از نظر اقتصادی کم‌توان، سرزمین‌های جدیدی همگی از نظر کشاورزی حاصلخیز بودند و این فرصت‌ها در آن نظر

به همین ترتیب در جنگ صفین، شاهد شکل‌گیری نحله جدید کلامی خوارج ناشی از برداشته‌ها و تفسیری روند بخشی طرف‌دار امام علی(ع) و بخشی از انصار مخالف به قدرت رسیدن مهاجرین می‌شوند و در نهایت به سرزمین شام مهاجرت می‌کنند. اما بهترین ابزار برای دستگاه خلافت امیر موزی در مدینه این بود که زمینهای را فراهم کند تا مردم به صورت جبری مهاجرت کنند.

بعد از رحلت پیامبر (ص) به نوعی اسلام سیاسی مسیر جدیدی را پیش گرفت.

برای اسلام سیاسی که دوران متأخرتر شکل گرفت یعنی از زمانی که نحلته‌های دینی و کلامی شکل گرفتند و نخستین آن در جاه‌های غربی است که در آن تفکیک ایمان و عمل صالح مطرح و ادعا شد هر کسی ایمان آورد مسلمان است و عمل صالحش با خاداست

و همین طوره فقه‌هایی که یکی پس از دیگری شکل می‌گرفتند اما فرقه مرجه بر بی‌اراده بودن انسان تأکید داشتند، نتیجه این برداشت این بود که انسان مسلمان در برابر هر شکلی از حکومت، الزما باید تبعیت کند و لذا همانجا خروج علیه خلیفه حاکم باطل اعلام می‌شود که بعدالبت در قرون چهارم و پنجم با تجربه‌های تاریخی در گذشته در قالب احکام السلطانیه مانیفست سیاستمداری و سیاست‌ورزی پایه‌گذاری می‌شود و پس از آن ادامه پیدا می‌کند.

بهترین شاهد مثال جنگ‌های برون مرزی و فتوحات است؛ در این موضوع بحث بر سر این است که آیا این روش مدنظر پیامبر (ص) بوده یا نه؟ که به نظر می‌رسد بر اساس متن قرآن و منشی حضرت علی(ع) چنین منشی مورد قبول ایشان نبوده‌است حتی در مشی ائمه(ع) هیچ چیز از جرماعتی اخلاقی محور وجود ندارد بطوری که حتی صلح‌نامه‌هایی را به برخی از ائمه(ع) تحمیل می‌کنند و حتی ضامین صحیفه‌نجدیه کاملان را قالب یک اسلام فرهنگی و اخلاقی است. پیام قرآن و اسلام بر محوریت اخلاقی است اگر چه تئوری‌های مختلفی در میان شیعیان و اهل تسنن شکل می‌گیرد و همگی اینها بر مبنای تجربه اسلام تاریخی است.

این روند ادامه پیدا می‌کند و امروز در دنیای مدرن در جهان اسلام، جلوه اسلام سیاسی را بسیار پررنگ می‌بینیم. با استناد به اندیشه‌های جدیدی که در اواخر قرن نوزده و اوایل قرن بیستم در میان متفکرین اهل سنت مانند مودودی و حسن البیانه مطرح کردند و بنیان اسلام انقلابی و سیاسی را در دنیای معاصر بنا نهادند؛ برداشت آنها این بود که جهان کفر الود است و با تشبیه کردن دوران معاصر به دوران جاهلیت، نتیجه می‌گرفتند باید برای زودتر عنصر جاهلیت اقدام عملی کنند. از همین جهت در دوره معاصر، اسلام سیاسی شکل گرفت البته اتفاقات دیگری که در مقابل جهان اسلام مانند اشغال سرزمین‌های فلسطین، جنگ اعراب، اسراییل و بدیده انقلاب اسلامی ایران شکل گرفت. این ایده امروز هم در اوج خودش است و البته به شکلی که بخش اعظمی از اهل تسنن و جمه‌پوری اسلامی ایران به آن باور ندارد و در قالب داعش و نوسلفی‌گری ظهور کرده است. این جریان مدعی اسلام سیاسی است به طوری که این ماموریت را برای خودش در نظر دارد تا با کفر جهانی مبارزه کند.

سرزمین‌های خشک سابق‌شان باز کردند. روشن است فتح سرزمینی به قصد منابع اقتصادی دور از گفتمان نبوی بود؛ مردم جزیره‌العرب وارد تجارت و دامداری می‌شدند و با فتح سرزمین‌های جدید منابع اقتصادی جدید برای آنها فراهم می‌شد.

بنابراین بعدها در متون تاریخی ادعاهایی شکل گرفت تا رفتارهای خلفای سه‌گانه اول و خلفای اموی و عباسی را به رفتارهای پیامبر (ص) شبیه‌سازی کنند و لذا تقسیم‌هایی از آیه جهاد صورت گرفت و ادعا شد همه جهادهای پیامبر (ص) ابتدایی بودند در صورتی که حقیقت این است جهادهای پیامبر (ص) هیچ کدام ماهیت ابتدایی نداشت. اما این تقسیم تا عصر عباسیان قوت داشت و در نتیجه سرزمین اسلام از چین تا قباوقوس اطلس رسید و اعراب وقتی وارد این سرزمین‌ها می‌شدند آنجا را موطن خودشان انتخاب می‌کردند و در آنجا مستقر می‌شدند.

به همین ترتیب سه نظر می‌رسد تعدد رشد چشمگیری پیامی محمد (ص) تفسیر خیلی سریع اتفاق نمی‌افتد. هر چند از تعبیر تفسیر برداشت‌های مختلفی قابل طرح است، مثلا در دوره خلفای راشدین بخشی از غنایم جنگی طبق دستور خلیفه دوم به فاتحین داده می‌شدد. حال که پیش از آن سنت بود که غنایم جنگی به دیوان باز گردد. یا بر اساس قاعده اشتغال قلوب بخشی از هزینه مسلمانان برای جذب غیر مسلمانان به این اقدام داده می‌شود که امرا در این دوران این روند کند و متوقف می‌شود.

بعد از وفات پیامبر (ص) که جامعه دچار تردید می‌شود؛ و قرآن از غنایم با یورمندان به این نحلته ادعا می‌کند حکم فقط حکم خداست و بحث برداشت از آیات قرآن درباره عقابت مرتکب گناهان کبیره و تعریف مسلمان کافر و فاسق رشد کرد. اما از قرن دوم به بعد باید ره تفسیری گسترده شکل می‌گیرد دو در این زمان از تفسیر قابل اطمینانی که به‌انمه(ع) نسبت داده می‌شود می‌توان صحیفه سجاده‌یه یا برخی ادعیه مانند دعای کمیل، نیایش عرفه یا یوزم‌تعمالی را نام برد و ما جز اینها منابع زیادی در اختیار نداریم و مابقی چیزهایی است که در قرن دوم به بعد وجود دارد.

علت محدودیت منابع معتبر از ائمه(ع) چیست؟
خلیفه دوم به منع کتابت دستور داده بود و این دستور یک قرن تا آغاز عصر بن عبدالعزیز ادامه پیدا کرد تا زمانی که او دستور داد کتابت آزاد شود. به همین خاطر در قرن اول عملا به دلیل منع قانونی خلیفه دوم از کتاب و شعر «کتاب قرآن را بس است» هیچ نوع

نوشت‌های وجود ندارد و هر چه هست شفاهیات است. بعد از صدور مجوز کتابت، جمل حدیث اتفاق می‌افتد و بسیاری از این جعلیات به عنوان اسرارائلیات یاد می‌کنند. این جعلیات هم در متون تفسیری و هم در متون حدیثی وارد شد. ریشه جمل احادیث در تاریخ اسلام ریشه در اسفار پنجگانه تورات دارد که از طریق ترجمه عهد عتیق در قرن دوم وارد شد یا از طریق یهودیان کعب الاحبار و عبدالله بن سلام این متون را وارد منابع کردند. بعد از پیامبر (ص) بلافاصله آنچه در فرهنگ مکتوب می‌بینیم آن چیزی نیست که مطمئنا رخ داده باشد و برخی قصه و معول هستند.

یک نکته دیگر باید توجه کرد که هنوز رگه‌های آن در تاریخ فرهنگ اسلام وجود دارد. اما از حیات تاریخی پیامبر (ص) اطلاعات زیادی در قرآن نداریم و بسیاری از روایات مجعول هم با پارادایم اخلاقی محور قرآن فاصله دارد.

خوارج خیلی زود بعد از رحلت پیامبر (ص) دست به تفسیر زدند.

نگاه خوارج متأثر از برداشت‌های نادری بود که روی برخی آیات قرآن تمرکز داشت. بعدها خوارج در تداوم حیات تاریخی خودشان در دوره امویان و عباسیان، استثنائی به آیات قرآن داشتند. تنها فقه‌ای که از

سه‌شنبه ۱۴ آذر ۱۳۹۶، ۱۶ ربیع‌الاول ۱۴۳۹، ۵ دسامبر ۲۰۱۷، سال پانزدهم، شماره ۳۹۶۹

کتاب

چهار ترجمه از قرآن در یک مجلد

«قرآن کریم با چهار ترجمه کهن» برای مخاطبان فارسی زبان این کتاب مقدس، اثری فاخر و منحصر به فرد محسوب می‌شود.

محمد شریفی با کنار هم قرار دادن چهار ترجمه فارسی از قرآن کریم علاوه بر اینکه نشان داده مترجمان شیعه و سنی هر کدام چه برداشتی از آیات مبارک این کتاب مقدس داشته‌اند سیر تحول زبان فارسی را نیز به خوبی نشان داده‌است.

شریفی در سال ۱۳۸۶ به اقتضای نیاز خود در تحقیقاتش برای آرایسه ترجمه ای با زبان کهن از برخی آیات به این فکر می‌افتد که ترجمه سورا آبدی را از تفسیر جدا کرده و به صورت مستقل منتشر کند. این پیشنهاد را با دوست خود محمدرضا جعفری، مدیر نشر نو در میان می‌گذارد و او نیز از این ایده استقبال و به شریفی پیشنهاد می‌دهد همین کار با چند ترجمه کهن انجام شود و همگی در یک مجلد منتشر شوند. شریفی در نهایت بعد از یک دهه تحقیق و پژوهش روی ترجمه‌های فارسی کهن از قرآن توانست سال گذشته کار نهایی را تحویل دهد و «شر نو» با حسن سلیقه آن را به زبور طبع آراسته و منتشر کند.

بدیهی است که ترجمه‌هایی که در هر دوره صورت گرفته‌است هریک به نوعی واجد ویژگی‌های ادبی نثر آن دوره بوده است و این مهم‌ترین دلیل برای تدوین قرآن حاضر و کنار هم قرار دادن چهار ترجمه متفاوت از چهار دوره است. همنشینی این ترجمه‌ها تا حدی این امکان را در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهد تا بتواند ویژگی‌های زبانی و ادبی هر ترجمه را بسا دیگری بسنجد و همچنین تاثیر تفاوت مشرب مترجمان را در ترجمه‌متنی واحد ببیند.

از اینها گذشته اقدام به تدوین قرآنی تا ترجمه‌های چندگانه، فراهم آوردن امکان استفاده از ترجمه‌های کهن قرآن در متون ادبی است. چنانکه اهل ادب می‌توانند هنگام نقل آیات در متون قدیم ادبی، برای حفظ سیاق کلام از یکی از این ترجمه‌ها با تلفیقی از آنها برای معنی کردن آیات به پارسی استفاده کنند. ترجمه‌های کهن قرآن کم نیستند، هر چند که شمار ترجمه‌هایی که بطور کامل به دست ما رسیده است چندان هم زیاد نیست. با این وجود در «قرآن کریم با چهار ترجمه کهن» چهار ترجمه مهم انتخاب شده که باید از چهار تفسیر استخراج می‌شدند. این چهار ترجمه بر اساس چهار تفسیر مختلف از قرآن کریم است که به ترتیب عبارتند از؛

۱- طبری؛ برگرفته از ترجمه تفسیر طبری که احتمالا در اوایل نیمه دوم سده چهارم توسط گروهی از علمای ماورالنه‌ر که بر ما شناخته نیستند صورت گرفته است. این ترجمه شاید به دلیل آنکه نخستین ترجمه کامل قرآن و لاجرم در دوره خود، امری بسیار خلیتر بوده است تقریبا ترجمه‌ای لفظ به لفظ است و این شیوه به گونه‌ای رعایت شده که گاه حتی مخل دریافت معنی است اما فواید ارزنده‌ای از حیث قدمت واژه‌ها و معنی هادار.

۲- سوراآبادی؛ برگرفته از تفسیر سوراآبادی (حدود ۴۷۰ - ۸۰۰ قمری؛ چهار مجلد) از ابوبرک عتیق ابن محمد دوره سورا آبادی. ترجمه سوراآبادی از حیث دقت و فصاحت و زیبایی، در میان چهار ترجمه‌ای که در این قرآن آمده است، تبه نخست‌را دارد.

۳- میدیدی؛ برگرفته از کشف الاسرار و عدهٔ الاابر (آغاز تالیف: ۵۲۰ قمری) از رشیدالدین ابوالفضل میدیدی است. کشف الاسرار تفسیری مطابق با مشرب عارفان است و این گرایش در ترجمه آیات نیز به چشم می‌خورد و این حیث متفاوت با سایر ترجمه‌هاست.

۴- ابوالفتح رازی؛ برگرفته از روض الجنان و روض الجنان فی التفسیر القرآن مشهور به تفسیر ابوالفتح (رازی) (بین ۵۱۰ و ۵۵۶ قمری؛ پنج مجلد) از ابوالفتح رازی است.

در تمامی ترجمه‌ها اولا همه واژه‌های دشوار یا کلماتی که ممکن است برای همگان شناخته نباشند داخل پرانتز معنی شده‌اند. ثانیاً بخش‌هایی از ترجمه که جنبه توضیحی داشته و ترجمه نص قرآن نبوده است در میان تیره معترضه قرار گرفته است. ثالثاً با این پیش فرض که مصححان این تفاسیر به رسم الخط نسخه‌های خود پایبند بوده‌اند رسم الخط اصلی تغییر نکرده‌است.

از دیگر بخش‌های مفید این قرآن، فهرست‌هایی است که در انته‌های آن آمده است. فهرست دنیای معاصر به‌انسان‌های اخیر است. فهرست تاریخی جهان کفر الود است و با تشبیه کردن دوران معاصر به دوران جاهلیت، نتیجه می‌گرفتند باید برای زودتر عنصر جاهلیت اقدام عملی کنند. از همین جهت در دوره معاصر، اسلام سیاسی شکل گرفت البته اتفاقات دیگری که در مقابل جهان اسلام مانند اشغال سرزمین‌های فلسطین، جنگ اعراب، اسراییل و بدیده انقلاب اسلامی ایران شکل گرفت. این ایده امروز هم در اوج خودش است و البته به شکلی که بخش اعظمی از اهل تسنن و جمه‌پوری اسلامی ایران به آن باور ندارد و در قالب داعش و نوسلفی‌گری ظهور کرده است. این جریان مدعی اسلام سیاسی است به طوری که این ماموریت را برای خودش در نظر دارد تا با کفر جهانی مبارزه کند.

